**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Ігнатова Лариса Петрівна

УДК 78.03 (477.82)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНІ НАПРИКІНЦІ XX - ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

17.00.01 – теорія і історія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

КИЇВ – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії і історії культури Київського національного університету культури і мистецтв, Міністерство культури і туризму України, м. Київ

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор **Деменко Борис Вадимович,** Київський національний університет культури і мистецтв, професор кафедри теорії музики і музичного виховання

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор **Загайкевич Марія Петрівна,** інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т.Рильського НАН України, провідний науковий співробітник

кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник **Сюта Богдан Омелянович,** Національна музична академія імені П.І.Чайковського, професор кафедри теорії музики

Провідна установа: Державна Академія керівних кадрів культури і мистецтв, кафедра мистецтвознавства і експертної діяльності, м. Київ

Захист відбудеться «24» листопада 2006 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 у Київському національному університеті культури і мистецтв (252133, м. Київ, вул.. Щорса, 36, ауд. 209).

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (252133, м. Київ, вул. Щорса, 36).

Автореферат розісланий «20» жовтня 2006 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження обумовлена соціокультурними змінами, які характеризують розвиток України наприкінці XX – на початку XIX ст. У складному і суперечливому процесі відродження й розбудови української національної культури важливу, при тому неоднозначну, роль відіграють місцеві, регіональні традиції і тенденції.

Сучасний стан культури, зокрема музичної, певного регіону постає як специфічна субсистема, що містить у собі і поєднує місцеві особливості з загальнонаціональними устремліннями. Незважаючи на економічну кризу, матеріально-фінансові проблеми, культурно-музичне життя в регіонах стає дедалі більш насиченим, відображає нову, доволі суперечливу соціокультурну ситуацію в Україні. В цьому зв'язку актуалізується потреба дослідження розвитку української культури і в регіональному розвитку, оскільки культура окремого регіону – складова загальноукраїнської, більш того: ґрунт, на якому зростає і формується розмаїття української музичної культури в цілому. Це повною мірою стосується найбільш віддалених від культурного центру держави регіонів, зокрема таких, як наприклад, Донбас або Волинь. Волинь (цей термін у дисертації використовується в вузькому географічному розумінні – як адміністративно-територіальна одиниця: Волинська область, що складається із Західної Волині та Північного Полісся) являє особливий інтерес як ареал, у якому були започатковані історичні процеси формування українського етносу. Цим і зумовлений вибір теми дисертаційного дослідження: "Тенденції розвитку музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в руслі загальнодержавної комплексної програми Міністерства культури і туризму України „Державна програма розвитку культури на період до 2007 року", затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2003 № 1235 „Збереження та використання культурної спадщини на 2004-2010 рр." від 20 квітня 2004 р. №1692-IV, Постанови Кабінету Міністрів України від 3 березня 2005 р. № 2460-IV „Про затвердження Державної програми розвитку культури України на 2005-2007 рр.", згідно планів наукової роботи кафедри теорії та історії культури Київського національного університету культури та мистецтв "Актуальні проблеми трансформаційних процесів у сучасній культурі України".

Об'єкт дослідження – музична культура Волині.

Предмет дослідження – тенденції розвитку музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття.

Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття як органічної складової української національної культури, визначити її місце та роль у розвитку сучасної української музичної культури.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

– виявити основні напрямки та особливості розвитку музичного фольклору та фольклористики даного регіону;

– з'ясувати основні тенденції в аматорській музичній творчості Волині.

– проаналізувати стан музично-церковної культури в регіоні;

– визначити особливості та рівень розвитку професійного музичного мистецтва;

– висвітлити основні тенденції становлення й розвитку музичної поп-культури Волині.

Джерельна база дослідження: архівні матеріали Волинської обласної державної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки, Волинського краєзнавчого музею, управління культури Волинської держадміністрації; приватні архіви М.Стефанишина, В.Герасимчука, В.Тиможинського, А.Гордійчука; видавничі матеріали фірм „Світ", „Олекса", „Ідея"; польові фольклорні матеріали автора; важливу групу джерел складають праці Ю.Афанасьєва, С.Безклубенка, Н.Герасимової-Персидської, С.Грици, М.Грушевського, Б.Деменка, О.Дем'янчука, А.Єфіменко, М.Загайкевич, О.Зінькевич. А.Іваницького, К.Квітки, Р.Кирчіва, Ф.Колесси, І.Котляревського, М.Поплавського, Б.Сюти, Ю.Легенького, О.Правдюка, А.Лащенка, О.Мурзіної, М.Черкашиної-Губаренко, О.Козаренка, Ю.Чекана, І.Ляшенка, А.Чекановської.

Методи дослідження: принципи історико-порівняльного, проблемного, хронологічного та семантичного аналізу. Застосовувалися також історико-типологічний, ретроспективний, синхронний та описовий методи.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше:

– здійснено комплексний аналіз стану та тенденцій розвитку музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття;

– виявлено основні напрямки та особливості розвитку музичної фольклористики та фольклору;

– з'ясовано стан та тенденції розвитку аматорської музичної творчості;

– проаналізовано специфіку розвитку церковної музичної культури в регіоні;

– визначено особливості розвитку музичного професійного мистецтва;

– висвітлено основні тенденції становлення й розвитку музичної попкультури Волині в окреслений період;

– введено до наукового обігу нові матеріали та архівні джерела, що суттєво збагачують висвітлення й розуміння повноти історії розвитку музичної культури Волині.

Практичне значення роботи. Матеріал дисертації може бути використаний для подальших наукових досліджень з історії української музичної культури Волині та України, підготовки лекцій, спецкурсів, методичних посібників з історії музики України, у педагогічній, музейній та краєзнавчій діяльності, при укладанні бібліографічних словників діячів національної музичної культури. Джерельна та фактологічна база роботи може знайти відображення у матеріалах до видання «Української музичної енциклопедії», викладанні дисциплін культурологічного циклу у ВНЗ культурно-мистецького та загального гуманітарного профілю.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методологічні положення дисертації було апробовано на 13 міжнародних та 2-х всеукраїнських наукових конференціях: щорічних міжнародних науково-практичних конференціях «Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України» (Національний Університет «Острозька Академія», 1995 –2005 рр.); тринадцятій Міжнародній конференції «Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості» (Донецький державний інститут штучного інтелекту, 2003 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи» (Волинський державний університет імені Лесі Українки, 1996 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогічна технологія у сучасному вузі» (Волинський державний університет імені Лесі Українки, 1995 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українська художня культура: історія і сучасність» (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

імені М.Т.Рильського НАН України, 2003 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні» (Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, 2004 р.); Miedzynarodowa Konferencja «Fundamenty edukacyjnej wspolnoty» (Uniwersytet Jagiellonski, m. Krakow, 2004 r.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в шести одноосібних статтях, вміщених у фахових наукових виданнях України.

Структура роботи зумовлена предметом і логікою дослідження, його метою та вирішенням основних завдань. Загальний обсяг дисертації має 219 сторінок і складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (310 позицій), 15 додатків. Основний текст викладено на 197 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми, її актуальність, зв'язок з науковими програмами, планами, визначаються об'єкт та предмет, головна мета і основні завдання дослідження.

Перший розділ – **„Музична фольклористика і фольклор"** – присвячений аналізу даної галузі музичної культури регіону і складається з двох розділів.

У першому підрозділі – **„Розвиток народної творчості в історії музичного мистецтва і культури Волині"** – зазначається, що перші записи пісенного фольклору Волині припадають на початок XIX століття. У передових колах діячів української, російської і польської культури зростає інтерес до вивчення історії, етнографії та фольклору України. Одними із перших до цієї справи долучились польські етнографи З.Доленга-Ходаковський (Адам Чарноцький) та О.Кольберг.

Значне місце у волинській фольклористиці належить працям М. Костомарова та народознавчим матеріалам етнографічно-статистичної експедиції російського Географічного Товариства, очолюваній П.Чубинським. Чимало пісень різних жанрів, записаних експедицією на території тодішньої Волинської губернії, збагатили «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край» (1872–1878). Окремі публікації волинського фольклору і дослідження його знаходимо у періодичному виданні Краківської Академії наук «Zbiór wiadomósci do antropologii krajowej» (1877–1889).

Наприкінці XIX – початку XX століття досліджували пісенний фольклор Волині Олена Пчілка, В. Кравченко, П. Козицький. Важливим етапом у дослідженні та публікації пісенної творчості волинського краю були праці Лесі Українки. У селі Колодяжно Ковельського повіту Леся Українка почала записувати народні пісні й мелодії. Нині в архівах Волинського обласного історико-краєзнавчого музею зберігається рукопис „Записи колодяженських пісень" із 156 пісенних зразків, зібраних Лесею Українкою та її сестрою Ольгою Косач-Кривинюк від односельчан.

В 20-30-х роках XX ст. на Волині розгортається етнографічно-фольклористична діяльність Н.Диленича, уродженця Кременеччини. В радянський час серед збирачів пісенного фольклору – П.Мотуляк, О.Бренчук, Є.Ващук, І.Федько. Зібрані матеріали публікувалися в журналі «Народна творчість та етнографія», в місцевих художньо-поетичних альманахах і збірниках «Співає Радянська Волинь» (1954), «На оновленій Волині» (1956), «Народна творчість Волині» (1957); у багатотомному виданні «Українська народна творчість» (Київ), а також у збірнику «Пісні та вірші революційного підпілля Західної України (Київ, 1965). Праця О.Ошуркевича і М.Стефанишина „Пісні з Волині" (1970 р.) розпочала нову серію „Народні пісні України" (432 народні пісні, 24 інструментальні мелодії). Значним внеском у волинську фольклористику стала збирацька праця А.Голентюк. В 1984 році вийшла друком перша збірка її пісень „Фольклорна веселка. Українські народні пісні з голосу Антоніни Голентюк". Отже, розвиток волинської фольклористики від її зародження і до 90-х років XX століття підтверджує його зв'язок із загальноукраїнськими процесами і їх регіональною специфікою.

У другому підрозділі – **„Сучасні дослідження волинського фольклору в історії музичної науки"** – аналізуються збірки фольклорних матеріалів місцевих краєзнавців та висвітлюється побутування музичного фольклору на сучасному етапі.

Із встановленням державної незалежності в Україні відкриваються нові перспективи у розвитку музичної культури, зокрема фольклористики . Стають доступнішими для вивчення обрядовий фольклор, стрілецькі та повстанські пісні, розширюється палітра музичної обрядовості. Втім ентузіазм перших років значною мірою вщух, позаяк фінансової систематичної підтримки з боку держави фольклористична справа практично не отримала, тому збирати народні пісні

продовжує прогресивна інтелігенція з власної ініціативи і за власний кошт. Тут ведуть активну збирацьку діяльність О.Ошуркевич, Є.Гіщинський, О.Антонюк та О.Кондратович, яка в 1994 році у видавництві „Надстир'я" видала збірку „Калиновий квіт Полісся", до якої увійшло 160 народних пісень, записаних збирачкою в рідному селі Кримно Камінь-Каширського району. Збірка О.Ошуркевича «Пісні з Колодяжна», що видана в 1998 році в „Надстир'ї", репрезентує пісенний пласт з одного осередку – села Колодяжна Ковельського району. Помітною стала збірка «Старовинні обрядові пісні» (Алушта, 2004), яку опублікувала волинська виконавиця народних пісень із с. Обсніжи Турійського району О.Антонюк.

На початку 90-х років XX століття значного поширення й громадського визнання набув такий пласт української пісенності, раніше заборонений, як повстанська пісня І-ої половини XX століття. Багато зусиль до того доклав Є.Гіщинський – творець співаника „Пісні січових стрільців" (1990 р.). В 2002 році ним був надрукований збірник-антологія „За волю України", в якому репрезентовано повстанські чоловічі військові співи. Подано 238 текстів і нотний матеріал (в тому числі варіанти) молитов і гімнів (6), урочисто-патріотичних (83), похідних (18), лірико-побутових (55), жартівливих і сатиричних (12), тюремних і табірних (44). Збірник доповнений примітками, історичними довідками про авторів пісень (якщо відомо), а також біографічними нарисами.

Характерною ознакою новітньої історії української культури стало проведення міжнародних та загальноукраїнських мистецьких акцій, найчастіше не в столиці, а в окремих регіонах. Так, з червня 1991 року в Луцьку проводиться Міжнародний фестиваль українського фольклору „Берегиня" та фестиваль автентичного мистецтва світової спільноти „Поліське літо з фольклором".

Усе зазначене дозволяє констатувати, що в 90-х роках XX ст. і на початку XXI ст. фольклористична справа Волині продовжує традиції своїх видатних попередників. Саме у цей період збагачується народна музична творчість краю, повертається із забуття музичний епос боротьби УПА, набувають широкого побутування пісні, ще зберегли своє ритуальне призначення (весільні, купальські, колядки, щедрівки).

Другий розділ – **„Аматорський музичний рух"** – присвячений дослідженню музичної самодіяльності та складається з двох підрозділів.

У першому підрозділі – **„Творчі колективи та виконавство"** – досліджується виконавська діяльність музичних колективів.

Аматорство, як одна із форм художньої творчості, завжди активно побутувало в Україні. Залучення до нього широких верств населення є одним із дієвих чинників піднесення національної самосвідомості, патріотичного виховання, хоча на початку 90-х років XX ст. спостерігається спад аматорської творчості в Україні та Волині, пов'язаний зокрема із нехтуванням клубної роботи загалом.

Надання більших можливостей органам місцевого самоврядування відкрило перед аматорством нові перспективи. В регіоні виокремився провідний мистецький центр – місто Луцьк, в якому сконцентрувалися основні культурно-мистецькі заклади: музично-драматичний театр імені Т.Г. Шевченка, філармонія. Головним осередком самодіяльного мистецтва стає Народний дім „Просвіта", в якому працює низка колективів, що мають почесне звання «народний». Близько 60 музикантів постійно задіяні у народному самодіяльному духовому оркестрі, 25 учасників – у народному самодіяльному ансамблі танцю „Волинянка", 13 – у народному самодіяльному оркестрі народної музики „Волинянка", понад 30 – у народному самодіяльному ансамблі бального танцю „Юність". Майже 50 дітей беруть участь у зразковому дитячому хореографічному ансамблі „Волиняночка". Багато учасників збирають у свої колективи хори „Посвіт", „Подвиг".

Для активізації аматорського мистецтва в області проводяться різноманітні конкурси, огляди, а також творчі звіти. Найчастіше вони приурочені певним пам'ятним датам. Як приклад, творчий звіт аматорських колективів всіх районів області, присвячений 60-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників. Система відбору кращих колективів на обласний огляд сприяла підвищенню виконавського рівня, утворенню нових мистецьких гуртів і осередків, розширенню їх репертуару.

Ще однією дієвою формою активізації самодіяльної творчості стало проведення в області різноманітних конкурсів. Серед них – конкурс кобзарського мистецтва до Шевченківських днів, конкурси сімейних і родинних ансамблів „Співає родина", театральне свято на приз видатної землячки Наталії Ужвій, свято народного танцю та духової музики, обласний дитячий фольклорний конкурс „Волинська веселка", огляд-конкурс повстанської пісні „Повстанські ночі", огляд-конкурс виконавців на традиційних народних інструментах Волині „Вес-

няний розмай", огляд-конкурс української народної жартівливої пісні, гумору, танцю „Веселімось, браття, тут" і багато інших.

У другому підрозділі – **„Композиторська творчість" –** аналізується діяльність волинських композиторів-аматорів, яка, загалом, розвивається на основі масового виконавства. Вона міцно пов'язана з колективами художньої самодіяльності, становить переважну частку їх репертуару, а також базується на народнопісенних інтонаціях.

Позитивними рисами у творчості самодіяльних митців є сучасність й актуальність тематики, тісний зв'язок з життям простих людей, оспівування краси рідного краю. У вокальних жанрах волинські композитори своїм обов'язком вважають написання творів на слова Лесі Українки – своєї славетної землячки.

Провідне місце у творчості композиторів-аматорів посідають пісенно-вокальні жанри – сольні, хорові, пісні для вокальних ансамблів, обробки народних пісень. Хоча в останні роки спостерігається тенденція до розвитку інструментальних форм, переважно камерних: варіацій, сюїт, фантазій на теми народних пісень, з'являються твори більш розгорнутої форми, написані для симфонічного оркестру.

Третій розділ – **„Церковна музична культура"** – присвячений дослідженню питань збереження, відновлення і поширення духовної музики Волині в контексті розвитку сучасної музичної культури України. Він складається з двох підрозділів.

У першому підрозділі – **„Тенденції музично-мистецької діяльності в контексті розвитку сучасної церковної культури"** – досліджено особливості сьогоденних церковних реалій регіону, а також їх вплив на відродження в музичній творчості духовних традицій українського народу в загальнонаціональному плані.

На Волині активізується церковне життя, зокрема діяльність духовних семінарій (1992 р.); відчувається збільшення впливу провідних засад християнської етики, традицій святкування релігійних свят, християнських богослужінь, проводиться Міжнародний фестиваль „Різдв'яна містерія", створюються церковні хори, які продовжують вікові традиції національного хорового співу.

У другому підрозділі – **„Діяльність сучасних церковних хорів"** – досліджується історія виникнення та розвиток церковно-хорового виконавства Волині наприкінці XX – поч. XXI ст., що пов'язано з діяльністю таких хорів, як

„Оранта", „Волинські дзвони", молодіжного мішаного хору костелу Св. Петра і Павла. Склад хорових колективів поповнюється за рахунок викладачів та студентів мистецьких навчальних закладів області, любителів співу. Крім богослужбових співів, хори виступають із світськими концертами. „Оранта" й „Волинські дзвони" виконують переважно твори православного віросповідування: „Богородице Діво" Я.Яциневича, "Благослови, душе моя, Господа" К.Стеценка, „Слава, Єдинородний Сине!" О.Кошиця, "Святий Боже", "Ангел вопіяше" М.Вербицького та інші. Репертуар молодіжного мішаного хору костелу Св. Петра і Павла складають духовні твори католицької церкви: „Ave Maria" Вітторіо, „Ave Regina" Лотті, "Salve Regina" Ф.Шуберта, "Laudate Dominum", "Ave verum", "Коронаційна меса", "Reguiem" В.-А.Моцарта, "Panis angelicus" С.Франка та інші. Колективи ведуть активну концертно-конкурсну діяльність в Україні і за рубежем: Польща, Німеччина, Італія, Іспанія.

Четвертий розділ – **„Музичне професійне мистецтво"** – складається з трьох підрозділів.

Перший підрозділ –**„Музичне виконавство"** – присвячений висвітленню діяльності таких виконавських колективів Волині як камерний оркестр „Кантабіле", Волинський народний хор, Волинський струнний квартет, а також окремих виконавців: народних артистів України В.Зінкевича, В.Чепелюка, тріо Маренич; заслужених артистів України З.Комарук, М.Лазуки, В.Карпося, піаністів Т.Шерубньової, Н.Тишкевич, Е.Пасюк.

За останні роки у музичній сфері Волині прослідковується відрадна тенденція: волиняни, ставши досить відомими музикантами, регулярно навідуються до рідного краю, знайомлять земляків з кращими своїми здобутками. Один з них – В.Рунчак. Своєю неординарною творчістю як композитора, диригента, організатора, неперевершеного інтерпретатора сучасної музики, В.Рунчак уособлює найкращі здобутки новітньої української музики. Концертні серії „Нова музика в Україні" (сезон 2002-2003 рр.) „Вітольд Лютославські та українська сучасна музика" (90-річчя від дня народження В. Лютославському присвячується) вперше репрезентовано в Луцьку в 2003 році. Волинь вже дарувала світу композитора-новатора. Ще на початку минулого століття в м. Устилуг Волинської губернії оселився Ігор Стравінський і створив тут твори, які принесли йому світову славу.

У другому підрозділі – **„Композиторська творчість"** – досліджується діяльність композиторів, членів Волинського осередку Національної Спілки композиторів України, що належать як до традиційної композиторської школи, так і до русла нової генерації молодих українських композиторів (В.Герасимчук, В.Тиможинський).

У третьому підрозділі – **„Музична освіта Волині"** – розглядається освітня система музичної підготовки як професійного музиканта, так і виховання активного слухача на основі дослідження діяльності митецько-освітніх закладів трьох рівнів – школа, училище, ВНЗ.

П'ятий розділ – **„Музична поп-культура"**, що складається з двох підрозділів, – присвячено дослідженню розвитку сучасної молодіжної музики. У першому підрозділі – **„Тенденції розвитку сучасної поп-музики"** – аналізуються основні напрями та ціннісні орієнтації носіїв музичної поп-культури.

Сучасна музична поп-культура переживає період значної активізації. Лібералізація і комерціалізація цього процесу привели до формування певних протиріч. З одного боку, молоді виконавці, які не обтяжені талантом, але, маючи можливість використання механізмів так званої „розкрути", стрімко набувають популярності і статусу „зірок". Сучасні можливості звукозапису, виконання „під фонограму" звільняють їх від мук творчості і бажання удосконалюватись. Основна маса таких виконавців використовується продюсерами для отримання максимальних прибутків, і через 1-3 роки вони зникають.

Водночас у цій музичній субкультурі потужно вирізняються виконавці, які набули популярності та заслуженої поваги у попередній період (В.Зінкевич, Н.Яремчук, П.Дворський, І.Попович, С.Ротару та інші).

Поза тим, молодь сьогодні хоче творити свій "музичний простір". Її музика стала закономірним, „пріоритетним" подовженням загального історико-культурного й музичного процесу. До феномена даного виду музикування заведено відносити практично будь-які напрямки джазу, року, вітчизняної пісні тощо, в тому разі, коли послуговуються ними широкі маси, коли продукція ця обертається у сфері „попиту-пропозиції", тобто є об'єктом комерційного товарообігу.

Істотно важливим у такому разі належить зауважити, що така музика, в основному, виконує суто гедоністичну функцію, задовольняючи невибагливий попит масового споживача, а тому є принадним товаром для пропозиції. Тому

нинішню молодіжну музику варто визначати як масово-комерційну, оскільки сьогодні масово купується і продається лише вона.

Виявлено, що окреслені тенденції комерціалізації набувають поширення в інших галузях професійного й аматорського музикування (шоу-бізнес). В цьому зв'язку аналізується діяльність гурт-дуету „Світязь", групи „Тартак", жіночого квартету „Нота-нео", шоу-балету „Натхнення" як бізнесових проектів, а також творчість співака і композитора В.Хурсенка.

Отже, за роки незалежності в українській поп-музиці відбуваються складні процеси, що протікають у двох, іноді взаємовиключних напрямах. Перший – це збереження й поширення набутків автентично- українського піснеспіву, що потребує тривалого часу вивчення та оволодіння його прийомами в усталеному культурному середовищі побутування, навчання та пропаганди. Другий – становлення українського шоу-бізнесу, який передбачає термінове отримання максимальних прибутків. Ефективною формою „примирення" (компромісу чи нівелювання) цих суперечливих тенденцій, на думку дисертанта, могло бути проведення найрізноманітніших конкурсів, фестивалів, „шоу-проектів" і „акцій" за участю представників цих протиборствуючих напрямів.

У другому підрозділі – **„Молодіжний музично-фестивальний рух"** – досліджуються такі музичні акції, як фестивалі авторської пісні „Оберіг", української естрадної пісні „На хвилях Світязя", української пісні та молодіжної музики „Володимир" тощо.

Нинішня конкурсно-концертна й фестивальна Волинь багатобарвна в своїй унікальності. „Берегиня" – повернення до першоджерел фольклорної автентики; „Поліське літо з фольклором" – презентація світового фольклору; „Оберіг" – огляд української авторської пісні; „Володимир" – формування юного українського вокаліста-виконавця і т. д. Як зазначається у дисертації, названі імпрези розвивають традиційну спрямованість музичної культури.

Крім того, на Волині, як і в Україні загалом, продукується ще й так звана „молодіжна альтернативна музика" (хоча це явище точніше було б визначити як молодіжну альтернативну музичну субкультуру). Найчастіше її провідниками виступають молоді люди, що не мають музичної освіти. „Кумирами" і яскравими представниками даного напрямку є Сашко Положинський з гуртом „Тартак".

На Волині, за деякими джерелами, існує близько 20-ти гуртів, що вважають себе нетрадиційниками. Починаючи з 2003 року, вони створили свій фес-

тиваль – „Інший вимір", метою якого є проведення конкурсів серед відповідних колективів, вдосконалення майстерності у представників цього напряму, виявлення ліпших, залучення ЗМІ до популяризації даного фестивалю, обмін досвідом команд-учасників, що представлені на фестивалі.

ВИСНОВКИ

Важливо підкреслити, що розвиток культури в Україні наприкінці XX – початку XXI ст. відбувається вкрай суперечливо. З одного боку, розгортаються процеси, зумовлені прагненням народу національно-культурного оновлення, демократизації суспільного життя. З іншого – загострюються негативні тенденції у соціальній інфраструктурі мистецтва, кадровому, фінансовому забезпеченні культурно-мистецької галузі. Перше пов'язане насамперед з активізацією культурного життя в регіонах в його змістовому і організаційно-управлінському планах. Друге – з виникненням нових жанрово-стилістичних напрямів у всіх видах художньої культури.

Музична культура Волинського краю розвивається як в руслі загальнонаціональних, так і регіонально специфічних тенденцій українського культурно-історичного процесу, виступаючи своєрідною і водночас органічною його складовою. Основними прикметами цього процесу є зняття нашарувань радянського ідеологічного тоталітаризму та поява механізмів національного самозахисту в зв'язку з набуттям Україною державної незалежності. На цьому ґрунті стало можливим повернення із забуття таких пластів музичної творчості, як повстанські та стрілецькі пісні, духовна музична спадщина.

Поряд з тим, ринково-економічні відносини, що формуються в сучасній Україні, породжують нові форми та методи організації культурної діяльності, інноваційні системи управління (моніторинг, маркетинг), аналітичне опрацювання інформативної бази.

Всупереч складностям перехідного періоду, яким часто називають зазначені роки, музична культура і мистецтво Волині переживають піднесення. В краї проводиться активна фольклористична робота, спостерігається широке побутування музичного фольклору (переважно автентично-обрядового, стрілецьких та повстанських пісень).

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що в нинішніх політико-економічних умовах найдієвішими засобами збереження народної творчо-

сті на Волині виступають різноманітні фестивалі („Берегиня", „Поліське літо з фольклором").

Фольклорна справа тісно пов'язана з аматорською творчістю, яка, в силу об'єктивних причин (географічне розташування, віддаленість від великих мистецьких центрів), є переважаючою в регіоні. Хоча в 90-х роках минулого століття клубна мережа переживала стагнацію, аматорство на Волині збереглось і поза формами клубної діяльності. Воно репрезентовано творчістю як традиційних хорових і танцювальних колективів („Колос", „Подвиг", „Посвіт", „Волинянка"), так і нових інструментальних (аматорський симфонічний оркестр м. Ковеля).

Волинь славиться і своїми самодіяльними композиторами, які в 90-х роках XX століття створили Волинську філію Ліги українських композиторів України (голова – М.Стефанишин), що діє сьогодні як самостійна творча некомерційна організація.

В зазначений період відроджується церковна музична культура в краї. З'являються нові релігійні громади, духовні семінарії, відновлюється діяльність церковних хорів (архієрейський хор „Оранта"; хор костелу Св. Петра і Павла; хор молитовного співу „Волинські дзвони"), які, окрім богослужбових обов'язків на батьківщині, проводять активну зарубіжну концертно-конкурсну діяльність (Польща, Німеччина, Іспанія, Італія). Це забезпечує популяризацію українського музичного мистецтва та його інтеграцію в світовий культурний простір.

Дослідження творчої діяльності музичних професійних колективів Волині (камерний оркестр „Кантабіле", Волинський струнний квартет, Волинський народний хор) дозволило виокремити й визначити низку важливих, ключових, з точки зору розвитку сучасного музичного професіоналізму Волині, культурно-історичних ознак і мистецьких особливостей, які проявилися в:

– репертуарній політиці колективів, керівники яких особливу увагу звертають на виконання музики українських композиторів минулого та сучасності, донесення до слухача кращих зразків волинського вокального та інструментального фольклору у вигляді автентики, авторських обробок і аранжувань;

– загальному обширі гастрольної, конкурсно-фестивальної та концертної діяльності колективів, мірі їх входження у загальноєвропейський і світовий контекст.

Характеристика творчої діяльності волинських виконавців, а також композиторів досліджуваного періоду визначила внесок кожного у розвиток музи-

чного професіоналізму Волині та національної музичної культури в цілому. Високий рівень професійної майстерності волинських митців забезпечує розгалужена, але водночас внутрішньо централізована музично-освітня система (школа, училище, інститут).

Не без уваги залишився молодіжний пласт популярної музики, який має певні традиції в краї (В. Зінкевича, тріо Маренич, „Світязь"), які в свій час були яскравими представниками української естрадної пісні. Нині на зміну музично-концертній діяльності приходить шоу-бізнес, особливістю якого є комерціалізація культурно-мистецької сфери. Звідси первинність прибуткового капіталу, що породжує падіння належного рівня, одноманітність, спів під фонограму, відверту антихудожність і примітивізм. Порівняльний аналіз розвитку української музичної поп-культури дав змогу виділити паростки нових тенденцій, які ініціював фестиваль співаної поезії та авторської пісні „Оберіг", забезпечивши потужний підйом національної самосвідомості і накресливши основні шляхи розвитку вітчизняної молодіжної поп-культури.

В результаті, Волинь подарувала українській поп-культурі таких яскравих виконавців як О.Гаркавий, В.Хурсенко, С.Шишкін, модифікований „Світязь" – гурт-дует у складі Д.Гершензона та А.Говорадла, які започаткували в Україні жанр музичної пародії та музичного портрету, а також С.Положинського з його альтернативним гуртом „Тартак". Кульмінаційним проектом даного аспекту є фестиваль „На хвилях Світязя", концептуальним ядром якого виступає боротьба за українську естрадну пісню на основі національної традиції та взаємопроникнення різноманітних жанрів й стилів.

Таким чином, музична культура Волині в досліджувані роки демонструє специфічні особливості, які тісно пов`язані з творчістю Лесі Українки та, в останні роки, з іменем І. Стравінського., водночас маючи загальнонаціональне коріння, що проявилися у пріоритеті вокально-хорових жанрів та складів над інструментальними, опорі на місцеві фольклорні зразки та джерела, художньо-естетичній виваженості, поміркованості.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в одноосібних **публікаціях автора**:

1. Українська духовна музика як складовий компонент розвитку духовності людини // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Книга 1. – Острог, 1995, травень. – С. 1-22.

2. Основні критерії підходу до вивчення романтичного напрямку в мистецтві // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава, 1995, травень. – С. 81-83.

3. Деякі критерії підходу до вивчення романтичного напрямку в музиці // Матеріали XI науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу і студентів ВДУ ім. Лесі Українки. Частина III. – Луцьк, 1995. – С. 135.

4. Деякі критерії формування художнього світогляду студентів при вивченні курсу історії музики // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 17-18 листопада 1995 р. – Луцьк,1995. – С. 69.

5. Художній світогляд як показник ефективності навчально-виховного процесу музичних закладів // Збірник праць. – Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – 1996, травень. – Київ – Луцьк. – С. 50-51.

6. Деякі протиріччя в духовному розвитку населення України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Книга 2. – Острог, 1996. – С. 180-183 (у співавторстві).

7. Духовна музика та художній світогляд в процесі духовного відродження України // Збірник наукових праць. – Острог,1997. - С. 209-214.

8. Формування художнього світогляду студентів музичних навчальних закладів // Науковий вісник ВДУ / Мистецтвознавство. – Луцьк, 1998. – С. 87-90.

9. Проблеми формування художнього світогляду населення України // Науковий вісник ВДУ / Педагогічні та психологічні науки. – Луцьк, 1998. – С. 19-21.

10. Художній світогляд як метод формування християнської моралі підростаючого покоління // Збірник наукових праць. – Острог, 1998. – С. 314-317.

11.Значення творчої спадщини Д. Бортнянського для духовного відродження України // Наукові записки. – Т. II. – Острог, 1998. – С. 332-337.

12.Музика як прояв духовності людської особистості // Наукові записки. – Т. III. – Острог, 2000. – С. 563-569.

13.Вивчення регіональної історії церковної музики та її значення для сучасного педагогічного процесу // Наукові записки. Серія Психологія і педагогіка (Моральне виховання на християнських цінностях). – Острог, 2001. – Вип. (2). – С.56-63.

14. Богослужбовий спів і його світоглядна сутність //Християнські цінності: історія і погляд у третє тисячоліття /Збірник наукових записок Національного університету „Острозька академія". – Острог, 2002. – Том VI. – С. 479-484.

15.Духовна музика в контексті мистецької світоглядності постмодерну // Роль науки , релігії та суспільства у формуванні моральної особистості / Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк, 16 травня 2003. – С. 114-116.

16.Музична мова в контексті постмодерністської світоглядності // Українська культура: минуле, сучасність, шляхи розвитку.— Наукові записки РДГУ. – Вип. 9. – Рівне, 2004. – С. 65-70.

17.Muzic education of the XXI century:globalization and autenticalization // Kultura jako fundament wspolnoty edukacyjnej.-Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego. – Krakow, 2005. – Wydanie I. – S. 131-137.

18.Актуальні проблеми викладання менеджменту музично-концертної діяльності у вищій школі // Вісник КНУКіМ / Зб. наук. праць. – Вип. 13. – К., Київський національний університет культури і мистецтв, 2005. – С. 59-62.

АНОТАЦІЯ

Ігнатова Л.І. Тенденції розвитку музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01. – теорія і історія культури. – Київський національний університет культури і мистецтв. – Київ, 2006.

В дисертації визначено місце музичної культури Волині наприкінці XX – початку XXI століття в контексті музичної культури України та з'ясовано її регіональну специфіку через аналіз розвитку таких складових музичної культури як музичний фольклор і фольклористика, аматорське і професійне музичне виконавство, церковна музика, композиторська діяльність, поп-музика. Доведено, що специфіка музичної культури Волині в досліджувані роки знайшла прояв у: 1) пріоритеті вокально-хорових жанрів складів над інструментальними; 2) опорі на місцеві фольклорні зразки та джерела; 3) художньо-естетичній виваженості, тяжінні до традиції, частину якої складає тісний зв'язок музичної творчості митців Волині з літературною спадщиною та фольклористичною діяльністю Лесі Українки, а також, в останні роки, з іменем І. Стравінського. Показано, що загальноукраїнське значення музичної культури Волині полягає насамперед у її високому ступені національної автентичності.

Ключові слова: музична культура Волині, музичний фольклор і фольклористика, аматорське і професійне музичне виконавство, композиторська діяльність, церковна музика, поп-музика.

АННОТАЦИЯ

Игнатова Л.П.Тенденции развития музыкальной культуры Волыни конца XX – начала XXI столетия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.01. – теория и история культуры. – Киевский национальный университет культуры и искусств. – Киев, 2006.

В диссертации исследуются тенденции развития музыкальной культуры Волыни конца XX – начала XXI столетия в контексте музыкальной культуры Украины данного периода. В работе показана необходимость методологического обоснования процесса развития музыкальной культуры отдельного региона как уникальной динамичной субсистемы, обеспечивающей взаимовлияние различных уровней общенациональной культуры (междурегиональный, регионально-общенациональный). Объектом изучения в диссертации выступает музыкальная культура Волыни. Предмет исследования – тенденции развития музыкальной культуры Волыни конца XX-начала XXI столетия. Целью диссертационной работы стало определение региональной специфики развития музыкальной культуры Волыни конца XX-начала XXI столетия на основе комплексного анализа таких ее составляющих как музыкальный фольклор и фольклористика, аматорское и профессиональное музыкальное творчество, композиторская деятельность, церковная и поп-культура, а также их места и роли в развитии современной украинской музыкальной культуры. Анализируя развитие музыкальной фольклористики и фольклора Волыни, диссертантка выделяет исторический аспект, который связан с именами известных этнографов – З.Доленги-Ходаковского, О.Кольберга, П.Чубинского, а также собирательской деятельностью Леси Украинки, проживающей в селе Колодяжно. Современное состояние волынской фольклористики определяется сборниками местных энтузиастов (А.Голентюк, А.Кондратович, А.Ошуркевич, Е.Гищинский, Е.Антонюк), в которых представлены образцы ранее неизвестных народных песен, в частности – музыкальный эпос воинов УПА – стрелецкими и повстанскими песнями. В работе доведено, что музыкальное аматорство активно развивается на базе музыкального фольклора и этому способствует проведение в области разнообразных конкурсов, смотров, творческих

отчетов. Массовое исполнительство стимулирует деятельность самодеятельных композиторов, ведущее место в творчестве которых принадлежит песенно-вокальным жанрам, хотя в последние годы прослеживается тенденция к написанию инструментальных форм, в основном, камерных. Тенденция возрождения церковной музыкальной культуры рассматривается в третьем разделе диссертационной работы. Она связана с возобновлением богослужений, проведением Международного фестиваля „Рождественская мистерия", созданием церковных хоров православного и католического вероисповедований, которые унаследовали вековые традиции национального хорового пения.

Музыкальное профессиональное творчество представлено в предлагаемом диссертационном исследовании музыкальным исполнительством (камерный оркестр „Кантабиле"; Волынский струнный квартет; Волынский народный хор; исполнители-солисты), композиторской школой (В.Герасимчук, В.Тиможинский), музыкальным образованием (музыкальные школы, школы искусств, училища культуры и искусств, институт искусств).

В диссертации последовательно отражены и проанализированы тенденции развития волынской музыкальной поп-культуры. Диссертантка раскрывает особенности данного явления на примере активного молодежного фестивального движения – „Обериг", „На хвылях Свитязя", „Владимир", „Другое измерение". На основе исследования показано, что музыкальная культура Волыни конца XX – начала XXI столетия развивается как в русле общенациональных, так и узко региональных тенденций украинского культурно-исторического процесса, выступая своеобразной и одновременно органической его составляющей.

Ключевые слова: музыкальная культура Волыни, музыкальный фольклор и фольклористика, самодеятельное и профессиональное музыкальное исполнительство, композиторская деятельность, церковная музыкальная культура, поп-музыка.

ANNOTATION

Ihnatova L.P. The tendencies of Volyn musical culture development at the end of XX – beginning of the XXI century. – The Manuscript.

Thesis for Taking Art-Critisism Condidate Degree in art studing on the speciality 17.00.01. the theory and history of culture. At Kiev national university of culture and arts. – Kiev, 2006.

Thesis deals with the progressive trends of Volyn musical culture at the end of XX beginning the XXI century are explored in the context through the analysis of such constituents as musical folklore and folklorystyka, amateur and professional musical performing, church music, composer's activity, pop-music. It's certain, that the specifics of the Volyn musical culture in the researched years found the display in such progressive trends as: 1) mainly vocally-choral genres and vocal compositions comparative with instrumental; 2) to primary support on local folk-lore sources and standards; 3) artistic proportionality, reasonableness, tradition devoting, part of which makes the close connection of Volyn artist's musical creation with the literary heritage and folklorystyk activity of Lesya Ukrainka. It is shown, that the national value of Volyn musical culture foremost consists in the high authentic degree of it's cultural and artistic achievements.

Key words: musical culture of Volyny, musical folklore and folklorystyka, amatorskoe and professional musical carrying out, composer's activity, church music, priest-music.

Підп. до друку 19.10.2006. Формат 60x84 $^{1}/_{16}$. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 1,1. Зам. 260. Тираж 100

Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, Київ, вул. Січневого повстання, 21